

*Civielrechtelijke
schadevergoeding
bij sexueel geweld,
een jurisprudentie-
onderzoek*

Onvolmaakte genoegdoening¹

Slachtoffers van sexueel geweld zoeken meer en meer hun toevlucht tot het civiele recht omdat het slachtoffer in het strafproces slechts een beperkte rol is toebedeeld. Het civiele recht daarentegen biedt meer mogelijkheden die aansluiten op de verlangens van het slachtoffer.

Renée Kool gaat in op de mogelijkheden tot het vorderen van (im)materiële schadevergoeding die het civiele recht biedt en de uitwerking daarvan in de rechtspraktijk.

Uit onvrede met het strafrecht zijn slachtoffers van sexueel geweld de laatste jaren in toenemende mate een beroep gaan doen op de civiele rechter.² Het toewijzen van straat- en contactverboden is een geaccepteerde zaak geworden, evenals het toekennen van (im)materiële schadevergoeding naar aanleiding van sexueel geweld. Recent is zelfs in hoogste instantie de vordering tot het ondergaan van een aids-test toelaatbaar geoordeeld.³ Het civiele recht lijkt meer dan ooit een bron van mogelijkheden te zijn voor het slachtoffer van sexueel geweld.

Kritiek op deze ontwikkeling is niet uitgebleven. Met name in de beschouwingen over de uitspraken inzake de toelaatbaarheid van een verplichte aids-test werd de vraag gesteld of de grenzen van de juridische creativiteit niet zijn overschreden.⁴ Zeker is dat er in toenemende mate sprake is van grenserving tusschen het strafrecht en het civiele recht. Het is overigens niet zo dat deze ontwikkeling enkel een gevolg zou zijn van juridisch activisme van rechtshulpverleners, of van het gehoor geven daaraan door de civiele rechter. Ook binnen het strafrecht zelf is sprake van een zekere civilisering; de onlangs ingevoerde wet Terwee is hier een duidelijk voorbeeld van.⁵ Vooralsnog is mijn verwachting dat de winst van deze strafrechtelijke ontwikkelingen voor slachtoffers van sexueel geweld gering zal blijken te zijn.⁶ Ook de laatste slachtoffernota stemt in dit opzicht niet optimistisch, op beleidsniveau blijft de aandacht voornamelijk gericht op de

1 De titel is ontleend aan de rechtbank Roermond, 16 december 1982, NJ 1983, 805, hierin werd overwogen: 'Immateriële schadevergoeding acht de rechtbank in deze mogelijk nu eiseres in haar persoon is aangetast. Deze vergoeding heeft een dubbele functie: enerzijds dient zij om op onvolmaakte wijze het door eiseres ondergane leed goed te maken, anderzijds kan het geschokte rechtsgevoel van eiseres langs civielrechtelijke weg worden bevredigd doordat van gedaagde een opoffering wordt verwacht.'

2 H. Verrijn Stuart, Naar een geciviliseerd recht tegen sexueel geweld, Rode draad 'Op zoek naar gefeminiseerd recht', AA 1992, nr. 2.

3 G. van Driem, Gefeminiseerd recht in de praktijk van een feministische advocaat, Rode draad 'Op zoek naar gefeminiseerd recht', AA 1992, nr. 3. Uitspraak HR 19 juni 1993.

4 Zie over de jurisprudentie inzake de aidstest de rubriek Recht uit het hart, *Nemesis* 1992, nr. 1 met daarin bijdragen van Van Driem, De Roos en Verrijn Stuart en Ben Vermeulen, Horizontale werking van grondrechten. Een bespreking naar aanleiding van de aidstestaak, *Nemesis* 1992, nr. 6.

5 Wet aanvulling van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet voorlopige regeling schadefonds geweldsmisdrijven en andere wetten met voorzieningen ten behoeve van het slachtoffer van strafbare feiten (in de wandeling de wet Terwee genoemd), wetsontwerp 21345, ingevoerd op 1 april 1993. Deze wet geeft een verruiming van de mogelijkheden tot toekenning van schadevergoeding in het strafrecht. Voorlopig wordt de wet toegepast in een drietal arrondissementen (Den Bosch, Dordrecht en Arnhem).

6 R.S.B.Kool, Over schijn en werkelijkheid, *Nemesis*, 1989, nr.1. Tevens H.M. Verrijn Stuart, Dading tussen strafrecht en civielrecht, Een uitweg voor mishandelde vrouwen. In: *Dading in plaats van strafrecht*, Arnhem 1993, p. 36 e.v..

(grotere) groep slachtoffers van meer voorkomende vormen van criminaliteit.⁷

De voorspelling luidt dan ook dat de populariteit van het civiele recht onder slachtoffers van sexueel geweld de komende jaren zal toenemen. Het strafrecht kan immers (uit de aard der zaak) nooit dezelfde (ruime) mogelijkheden tot actieve participatie bieden. Het vervolgingsmonopolie van het Openbaar Ministerie staat de 'therapeutische' meerwaarde, gelegen in het voeren van juridische procedures, ten emale in de weg.⁸

Met het oog op deze verwachte ontwikkeling is het zinvol een schets te geven van de huidige stand van zaken in de civiele rechtspraak inzake schadevergoeding voor sexueel geweld. Daartoe is een inventarisatie gemaakt van de jurisprudentie, die de afgelopen jaren is verschenen.⁹ Het gaat er hier om een korte schets te geven van een aantal kenmerken, waarbij niet wordt gestreefd naar volledigheid.¹⁰

De vorm van de procedure

De grondslag voor de vordering ligt in het plegen van een onrechtmatige daad (6:162 BW, 1401 BW oud) en de daaruit voortvloeiende schade (titel 3 boek 6 BW, titel 3 boek 4 BW oud). Van belang is dat procedures die gegrond worden op art. 1407 BW oud een onherroepelijk strafvonnis terzake van een misdrijf vereisen.¹¹ Vanaf 1989 stijgt het aantal gepubliceerde uitspraken; in hoeverre dit ook een toename in het aantal gedane uitspraken betekent is hier niet te achterhalen.¹²

Gekozen kan worden voor het aanspannen van een kort geding, dan wel het starten van een bodemprocedure. In het eerste geval kan een voorschot worden gevorderd op de schadevergoeding. De complexiteit van de schade, noch het tijdsverloop hoeft de ontvankelijkheid in kort geding in de weg te staan. Het eerste verweer wordt veelal ondervangen door de eis te onderbouwen met strafrechtelijk materiaal. Krachtens art. 188 Burgerlijke Rechtsvordering levert een

bewezenverklaring uit hoofde van een onherroepelijk door de Nederlandse rechter op tegenspraak gewezen strafvonnis dwingend bewijs op binnen de civiele procedure.¹³ In totaal werd in kort geding drie maal een onherroepelijke veroordeling aangevoerd, en vier maal een beroep gedaan op materiaal afkomstig uit een lopende strafzaak. In een zestal kort gedingen werd geen beroep gedaan op strafrechtelijk verkregen bewijs.

Het tweede verweer, het tijdsverloop, speelt alleen in zaken van sexueel misbruik een rol. Hier wordt als een feit van algemene bekendheid aangenomen dat het slachtoffer enige tijd nodig heeft om de ervaring te verwerken. Dit kan ertoe leiden dat pas na geruime tijd een juridische procedure wordt gestart. Het spoedeisend belang is hier gelegen in het belang van het slachtoffer erkenning te krijgen voor de slachtofferervaring, en om een begin te maken met de traumaverwerking. Dit laatste wordt ook in verband gebracht met de verplichting van het slachtoffer de schade zoveel mogelijk te beperken.¹⁴

In het merendeel van de bestudeerde zaken werd echter onmiddellijk een bodemprocedure gevoerd. Het aantal kort gedingen verhoudt zich ten opzichte van de bodemprocedures als 1:2.¹⁵ Ook hier speelt de inbreng van strafrechtelijk materiaal een grote rol. Zo werd in een twaalfstal zaken een strafrechtelijke veroordeling ingebracht en werd vier keer een beroep gedaan op materiaal afkomstig uit een (lopende) strafzaak. Daarbij was veertien maal sprake van misbruik door bekenden en vier maal door een onbekende.¹⁶ In de resterende bodemprocedures ging het om het benoemen van deskundigen en speelt de aanwezigheid van strafrechtelijk materiaal geen rol.¹⁷

De functie van de schadevergoeding

In de jurisprudentie wordt een aantal doelen toegekend aan het toewijzen van schadevergoeding voor sexueel geweld. Daarbij gaat het vooral om de functie van de immateriële schadevergoeding; het doel van

7 Het slachtoffer beter bedeed, uitgangspunten en financiering van het slachtofferbeleid in de komende jaren, ministerie van Justitie 1992.

8 J. Isarin, Justitie: Bondgenoot of tegenstander? *Nemesis* 1985, nr. 6.

9 In totaal zijn 61 uitspraken bestudeerd. Vindplaatsen: databank CWI, NJ, en RN.

10 De subgroep Sexueel geweld en civiel recht van de (landelijke) Werkgroep Vrouw en recht is, in samenwerking met de wetenschapswinkel van de Universiteit van Leiden, bezig een diepgaander jurisprudentie-onderzoek te starten.

11 Art. 1407 oud BW heeft betrekking op de immateriële schadevergoeding, het derde lid luidt als volgt: 'Deze bepaling is in het algemeen toepasselijk bij de waardering der schade, ontstaan uit elk misdrijf tegen den persoon gepleegd'.

12 De bestudeerde uitspraken zijn als volgt verdeeld over de jaren:

1982:1, 1983:1, 1984:1, 1986:2, 1987:2, 1988:4, 1989:11, 1990:16, 1991:7, 1992:12, 1993:4 (tot mei 1993), van 1 uitspraak is de datum onbekend.

13 Art. 188 Burgerlijke Rechtsvordering is in de plaats gekomen van art. 1955 oud BW. Er is een verschil in redactie

tussen beide bepalingen. Zo spreekt art. 1955 oud BW niet over 'dwingend' bewijs, en noemt het expliciet de mogelijkheid tot tegenbewijs.

14 Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 1990, 92, zie de overweging naar aanleiding van grief III.

15 Naar vorm zijn de bestudeerde uitspraken als volgt samengesteld: 3 kantongerechtszaken, 34 bodemprocedures bij de arrondissementsrechtbank, 15 kort gedingen, 5 maal hoger beroep bij het hof, 2 maal een zaak voor een medisch tuchtcollege, en 2 maal een verzoek aan de Commissie schadefonds geweldsmisdrijven.

Per arrondissement levert dit het volgende beeld op: Amsterdam: 19, Alkmaar: 4, Almelo: 2, Arnhem: 8, Dordrecht: 4, Haarlem: 7, Maastricht: 1, Roermond: 3, Rotterdam: 1, Sitard: 2, Utrecht: 4, Zwolle: 1. Daarbij komen nog: MTC Amsterdam: 1, MTC Eindhoven: 1, Cie schadefonds geweldsmisdrijven: 2.

16 Een tweetal zaken betreft kantongerechtsprocedures.

17 Niet altijd wordt een verzoek om een deskundigenrapportage toegewezen, dat blijkt onder meer uit Rb. Amsterdam 16 mei 1990, *RN* 90, 125, waar eiseres gemotiveerd bezwaar maakte tegen een dergelijk deskundigenrapport.

het toekennen van materiële schadevergoeding ligt in het herstel van op geld waardeerbare schade.

In de meeste uitspraken wordt het toekennen van immateriële schadevergoeding gemotiveerd met de overweging dat daarmee niet op geld waardeerbare schade wordt gecompenseerd.¹⁸ Dit sluit aan op art. 1407 oud BW waarin wordt bepaald dat 'behalve de vergoeding der kosten van herstel, ook die der schade, door kwetsing of de verminking veroorzaakt' kunnen worden gevorderd. In de geldende bepalingen van het BW (BW boek 6 titel 1, afdeling 10) wordt gesproken over vermogensschade en 'ander nadeel', waaronder lichamelijk letsel, dan wel anderzins een aantasting van de persoon (art. 95, respectievelijk 106 BW). Ook wordt er een zekere genoegdoening toegekend aan de immateriële schadevergoeding, waarmee wordt beoogd het vertrouwen in de rechtsorde te herstellen.¹⁹ Zo overweegt de rechtbank Roermond dat een, middels het civiele recht afgedwongen, 'opoffering' van gedaagde bij kan dragen aan het herstel van het vertrouwen van eiseres in de rechtsorde.²⁰

Dit laatste roept de vraag op naar de verhouding tussen een mogelijk eerder gewezen strafvonnis en de civiele veroordeling. Door gedaagden is een aantal malen gesteld dat een strafrechtelijke veroordeling dient te worden gezien als voldoende genoegdoening, hetgeen zou moeten leiden tot een niet-ontvankelijk verklaring in de civiele procedure.²¹ Dit verweer wordt steeds verworpen. Overwogen wordt dat het strafvonnis weliswaar enige vorm van genoegdoening biedt, maar dat dit een passende compensatie door de civiele rechter niet in de weg hoeft te staan. Het ondergaan van een straf kan niet worden gezien als 'verrekening' van civielrechtelijke schade.²² Het genoegdoenend karakter van een strafrechtelijke veroordeling wordt zodoende gerelativeerd.²³

Het 'straf'karakter van de schadevergoeding komt ook aan de orde in die zaken waarin gedaagde een beroep doet op een verminderde verwijtbaarheid, uit hoofde van een binnen de strafprocedure vastgestelde verminderde toerekeningsvatbaarheid. De stelling wordt verworpen met de overweging dat het strafrechtelijk begrip 'schuld' zin in betekenis verschilt

van het civielrechtelijke en aldus de grondslag van de onderliggende onrechtmatige daad niet raakt.²⁴ Rest hier de vraag naar de functie van het toekennen van een voorschot in kort geding. De uitspraken maken duidelijk dat het toewijzen van een voorlopige voorziening ten doel heeft eiser(es) in staat te stellen een begin te maken met de traumaverwerking, zowel in immaterieel opzicht – door de erkenning van de slachtofferervaring – als in materieel opzicht – bijvoorbeeld het kunnen bekostigen van een therapie.²⁵ Eerder is al opgemerkt dat het toewijzen van zo'n voorlopige voorziening ertoe bijdraagt de schade zoveel mogelijk te beperken, waartoe eiser(es) krachtens de wet gehouden is.

Bewijslastverdeling/ bewijsverweren

In beginsel heeft de eisende partij de plicht de vordering te onderbouwen door het 'aannemelijk' maken van de gestelde gedragingen en het verband met de gestelde schade.²⁶ Het vrije bewijsstelsel van het civiele recht heeft geen stringente vormvoorschriften.²⁷ Desondanks blijft het bewijs, gezien de aard van de feiten en de schade, een uiterst moeilijke zaak. De zwaarte van de bewijslast, en met name de verdeling daarvan is dan ook een cruciaal punt en heeft zijn weerslag op het soort bewijs dat wordt ingebracht. Dit bestaat veelal uit strafrechtelijk materiaal, de auditu-verklaringen en deskundige-rapportages.²⁸

Het verweer van gedaagde tegen het aangevoerde bewijs kan zich op twee punten toespitsen, namelijk het ontkennen van het onrechtmatig karakter van het handelen als zodanig, dan wel het bestrijden van het causale verband tussen de omvang van de gestelde schade en de gedragingen van gedaagde. Dergelijke verweren worden op een viertal wijzen afgedaan.

In de eerste plaats speelt hier de aanwezigheid van strafrechtelijk materiaal een grote rol. Zo overweegt de Rechtbank Dordrecht dat de onherroepelijke veroordeling terzake van art. 249 Sr. voldoende is voor de vaststelling, dat de vader jegens de dochter onrechtmatig heeft gehandeld.²⁹ Maar ook wanneer er

18 Rb. Alkmaar 18 juni 1987, *databank CWI*, bekrachtigd in Hof Amsterdam 22 december 1988, *NJ* 90,85; Pres. Rb. Amsterdam 17 maart 1988, *databank CWI*.

19 Rb. Alkmaar 18 juli 1987, *databank CWI*. Overwogen wordt dat smartegeld onder andere een symbolische functie heeft, maar dat dit niet betekent dat volstaan kan worden met een symbolisch bedrag.

20 Rb. Roermond 16 december 1982, *NJ* 83, 805.

21 Ook het omgekeerde verweer is gevoerd. HR 1 oktober 1991, *NJ* 92, 197, middel VI: in de strafzaak tegen Finkensieper stelde de verdediging dat bij de straftoemeting rekening diende te worden gehouden met de schadevergoeding die was toegewezen in eerdere civiele procedures, en met het feit dat verdachte de bevoegdheid was ontzegd de geneeskunde uit te oefenen.

22 Rb. Maastricht 14 juni 1990, *databank CWI*; Rb. Amsterdam 11 maart 1992, *databank CWI*.

23 Rb. Maastricht 14 juni 1990, *databank CWI*. In deze uitspraak wordt overwogen dat de eventuele genoegdoening

voortvloeiende uit het strafvonnis beperkt wordt geacht, gezien het feit dat verdachte blijvend ontkent.

24 Rb. Alkmaar 18 juni 1987, *databank CWI*. Bekrachtigd in Hof Amsterdam 22 december 1988, *NJ* 90, 85.

25 Pres. Rb. Amsterdam 13 juli 1989, *databank CWI*. Bekrachtigd in Hof Amsterdam 4 januari 1990, *RN* 91, 153; Pres. Rb. Amsterdam 14 juni 1990, *RN* 90, 124. Zie ook Pres. Rb. Arnhem 17 november 1989, *RN* 90, 78; bekrachtigd Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 90, 92 waarin eiseressen/eiser een beroep deden op de 'versterking van het zelfrespect'.

26 Pres. Rb. Haarlem 4 augustus 1989, *RN* 89, 65, m.nt. Verrijn Stuart.

27 Pres. Rb. Haarlem 15 juni 1990, *RN* 91, 139. Hier wordt gesproken van 'maatstaven voor bewijswaardering die lichter zijn dan de maatstaven die door de strafrechter worden gehanteerd.'

28 Rb. Amsterdam 26 juli 1989, *databank CWI* en Rb. Amsterdam 26 september 1990, *databank CWI*. In deze zaak werd geen strafrechtelijk materiaal gebruikt.

29 Rb. Dordrecht 31 januari 1990 (tussenvonnis), *databank*

geen onherroepelijke veroordeling voor handen is kan het aanvoeren van strafrechtelijk materiaal uit het vooronderzoek voldoende zijn voor het 'aannemelijk' maken van een onrechtmatige daad.³⁰

Ten tweede wordt de formule gebruikt dat het een 'feit van algemene bekendheid' betreft dat handelingen als door gedaagde gepleegd psychische en lichamelijke schade voor het slachtoffer tot gevolg kunnen hebben.³¹ Ook wetenschappelijk onderzoek kan hierbij van belang zijn. Zo nam de rechtbank Dordrecht als vaststaand feit aan dat ontuchtige handelingen gepleegd door de vader psychisch schadelijk zijn voor diens dochter, nu uit onderzoeken is gebleken dat dergelijke handelingen een ernstige inbreuk betekenen op het basale vertrouwen van het kind in de ouder.³² Maar ook getuigenverklaringen en deskundigenrapporten afkomstig van behandelaars kunnen voldoende zijn voor het bewijs.³³

In de derde plaats wordt bezien of de gedaagde een aanbod heeft gedaan tot tegenbewijs; in geen van de bestudeerde zaken is dat het geval. Uitgangspunt is dat eiseres de feiten voldoende aannemelijk heeft gemaakt.³⁴ In principe heeft deze daarmee aan de bewijsplicht voldaan, het is nu aan de tegenpartij om het gestelde te ontcrachten.

Tenslotte kan het ook zo zijn dat het leveren van nader bewijs niet relevant wordt geacht. Dit kan aan de orde komen wanneer gedaagde de gestelde gedragingen (deels) erkent, maar de omvang of de onrechtmatigheid daarvan bestrijdt. De aard van de erkende feiten kan dan echter voldoende zijn om van een onrechtmatige daad te spreken. Zo achtte de Rechtbank Amsterdam het niet zinvol aan eiseres een bewijsopdracht te verstrekken over de feitelijke omvang van de gestelde schade, gezien het feit dat de door gedaagde erkende feiten onder 'de gegeven omstandigheden' al een onrechtmatige daad opleverden.³⁵ De verwijzing naar de 'gegeven omstandigheden' duidt in de richting van een functionele aansprakelijkheid van gedaagde; de onrechtmatigheid van diens handelen wordt binnen de context van de situatie bepaald. Het gaat dan veelal om het schenden van een functionele zorgplicht gelegen in het misbruik maken van feite-

lijk overwicht voortvloeiende uit een bestaande vertrouwensrelatie.³⁶

In dit licht krijgt ook het begrip dwang een eigen inhoud. Het feit dat er geen lichamelijke geweld is gebruikt, dan wel dat de handelingen – schijnbaar – met instemming van eiser(es) plaats vonden disculperen de gedaagde niet.³⁷ Die had 'beter moeten weten'. Ook het verweer dat het handelingen 'uit liefde' betrof, die slechts als gevolg van de reacties vanuit de sociale omgeving tot schade hebben geleid, wordt in dit licht verworpen.³⁸ Deze opvatting van het begrip dwang roept associaties op met de inhoud van het strafrechtelijk begrip ontucht, sinds de herziening van de zedenwetgeving (november 1991). Ook daar ligt de sleutel in de afwezigheid van keuzevrijheid voor het slachtoffer. Het ontbreken van feitelijk geweld doet niet terzake; het gaat om misbruik van overwicht.³⁹ Overigens is deze jurisprudentie, gezien het groot aantal zaken waarin zo'n overweging is gegeven, te beschouwen als vaste jurisprudentie (op nivo van de lagere rechtspraak).⁴⁰

Zoals gezegd opent art. 188 Burgerlijke Rechtsvordering de weg voor de inbreng van strafrechtelijk verkregen materiaal. Op zichzelf lijkt dat met het oog op de bewijsmoeilijkheden billijk, en in het merendeel van de zaken speelt de inbreng van strafrechtelijk bewijs dan ook een doorslaggevende rol.⁴¹ De vraag is echter of mét de inbreng van strafrechtelijk bewijs ook niet andere karakteristieken van het strafrecht worden overgenomen.⁴² Het kort geding en de daarop volgende bodemprocedure in de zaak Finkensieper illustreren dit.⁴³

In deze zaak had de officier van justitie de raadvrouw van de slachtoffers gegevens verschaft afkomstig uit de lopende strafzaak. Deze gegevens werden vervolgens ingebracht in het kort geding dat werd gevoerd inzake het vorderen van (im)materiële schadevergoeding. De verdediging voerde aan dat de inbreng van dit materiaal ontoelaatbaar moest worden geacht, nu deze informatie was verschaft in strijd met het gevoerde beleid. Er zou hier sprake zijn van het schenden van het recht op privacy van gedaagde, alsmede van een vertekende weergave van de feiten. Tevens

CWI en Rb. Dordrecht 20 februari 1991. Zie ook Rb. Dordrecht 30 oktober 1991 (tussenvonnissen) en Rb. Dordrecht 6 mei 1992.

30 Vgl. Pres. Rb. Amsterdam 13 juli 1989, *databank CWI*, bekrachtigd in Rb. Amsterdam 4 januari 1990, *RN* 91, 153. Het betrof hier de inbreng van een DNA-print in een strafzaak met een ontkennende verdachte.

31 Rb. Rotterdam 3 juni 1983, *RN* 88, 15; Pres. Rb. Almelo 27 april 1988, *RN* 89, 45; Rb. Amsterdam 3 mei 1989; Rb. Dordrecht 3 januari 1990, *databank CWI*; Rb. Amsterdam 7 februari 1990 en 19 december 1990, *databank CWI*; Rb. Alkmaar 1 oktober 1992, *RN* 93, 316.

32 Rb. Dordrecht 20 februari 1991.

33 Rb. Amsterdam 26 juli 1989, *databank CWI* (tussenvonnissen), en Rb. Amsterdam 26 september 1990, *databank CWI*.

34 Voor een zaak waarin dit niet het geval was: Pres. Rb. Haarlem 21 juli 1992, *RN* 93, 303.

35 Rb. Amsterdam 7 februari 1990, *databank CWI*. In die zin ook: Pres. Rb. Haarlem 5 maart 1993.

36 Rb. Alkmaar 1 oktober 1992, *RN* 93, 316, m.nt. Kool.

37 Rb. Rotterdam mei 1990, *databank CWI*. Uit deze uitspraak blijkt dat het gedrag van eiseres (die actief deelnam) relevant is voor de hoogte van de toe te kennen schadevergoeding. Er blijft echter sprake van een onrechtmatige daad.

38 Rb. Rotterdam 3 juni 1983, *RN* 88, 15; Rb. Amsterdam 3 mei 1989.

39 R.S.B.Kool, *Ontucht(ig): een rechts(on)zeker begrip?, Delikt en Delinkwent* 1992, nr. 3.

40 Pres. Rb. Arnhem 17 november 1989, *RN* 90, 78; bekrachtigd in Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 90, 92; Rb. Amsterdam 7 februari 1990, *databank CWI*; Rb. Rotterdam mei 1990, *databank CWI*; Rb. Amsterdam 11 maart 1992, *databank CWI*; Rb. Alkmaar 4 februari 1993, *databank CWI*.

41 In 22 zaken wordt strafrechtelijk materiaal ingebracht, tegen dertien zaken waarin dat niet het geval is. In de overige zaken is de bewijsvraag niet aan de orde, danwel is sprake van hoger beroep.

42 H. Verrijn Stuart 1992, oc.

43 Pres. Rb. Arnhem, 17 november 1989, *RN* 90, 78; Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 90, 92.

werd gesteld dat de uitvoerige behandeling van de zaak in kort geding van invloed zou zijn op de te voeren strafzaak, waarbij een beroep werd gedaan op artt. 6 lid 1 en 3 EVRM.⁴⁴

Het verweer werd verworpen. Overwogen werd dat er geen sprake was van een beleid, en indien dat wel het geval zou zijn geweest hoefde dat nog niet te betekenen dat de gegevens onbevoegd zouden zijn verkregen. Ten aanzien van de mogelijke vertekende werking van deze gegevens ten aanzien van de feiten (gedoeld werd op een mogelijke beïnvloeding van de civiele rechter in diens oordeelvorming) werd overwogen dat het de verdediging vrij stond aanvullende gegevens te verstrekken om dit tegen te gaan. Indachtig de onschulds-presumptie als verwoord in artikel 6 lid 2 EVRM is een dergelijke inbreng van strafrechtelijk materiaal uit een lopende strafzaak mijns inziens echter niet geheel onproblematisch. Er is immers slechts sprake van een verdenking, en (nog) niet van vaststaande feiten. Daar waar het, zoals hier, om een kort geding gaat komt daar nog eens bij dat het toekennen van schadevergoeding slechts een voorlopige voorziening betreft, die moet worden bekrachtigd in een bodemprocedure. Er is dan sprake van een 'voorbehoud in kwadraat': de toekenning van de schadevergoeding geschiedt onder voorbehoud van bekrachtiging in de bodemprocedure, waarbij het strafrechtelijk materiaal waarop deze toekenning (onder andere) berust slechts onder voorbehoud van bekrachtiging middels een strafrechtelijke veroordeling bruikbaar zou moeten zijn. Ook bij het inbrengen van strafrechtelijk bewijs binnen het civiele recht behoren de rechtswaarborgen in acht te worden genomen, deze zijn onlosmakelijk verbonden met de bewijssoort.

Uit de zaak Finkensieper valt nog een ander bezwaar te destilleren, verbonden aan de inbreng van strafrechtelijk bewijs anders dan een onherroepelijk vonnis. Ik doel hier op het gevaar voor secundaire victimisatie. De professionele setting waarbinnen strafrechtelijk bewijs wordt vergaard, in combinatie met de 'uitstraling' van art. 188 Burgerlijke Rechtsvordering zal een zekere dwingende bewijskracht verlenen aan het overige strafrechtelijke bewijs. Het resultaat is een moeilijker bewijspositie van gedaagde, waardoor deze mogelijk zijn heil zoekt in het aanvechten van de kwaliteit van het bewijs door eiser(es) als getuige te diskwalificeren.⁴⁵

Gezien de aard van de beschuldigingen en het feit dat het in de meeste zaken om één tegen één-verklaringen gaat kan men zich afvragen of het gevaar voor secun-

daire victimisatie is te vermijden in dergelijke rechtszaken. Wellicht betreft het 'een minste keuze uit twee kwaden': geen bewijs, dan wel het aanvoeren van strafrechtelijk bewijs met het gevaar voor secundaire victimisatie. Bovendien is ook het civiele bewijs niet vrij van genoemde dreiging. Ondanks dat kan het geen kwaad te wijzen op het feit dat er aan de inbreng van strafrechtelijk materiaal een prijskaartje kan zijn verbonden. Overigens kan ook in het gelasten van een deskundigenonderzoek een zeker (onvermijdelijk?) gevaar voor secundaire victimisatie schuilen. Zo werd door de Rechtbank Dordrecht onder meer de vraag gesteld of eiseres eigenschappen bezat die haar 'extra kwetsbaar' maakten.⁴⁶

Het vaststellen van de aansprakelijkheid in beginsel en het causale verband

De aansprakelijkheid is afhankelijk van voldoende causaal verband tussen het handelen van de gedaagde en de gestelde schade. Hierbij komt de vraag aan de orde in hoeverre er sprake is van andere schadefactoren, zoals eerder (of gelijktijdig) seksueel misbruik door anderen, problematische gezinsomstandigheden of de persoonlijkheidsstructuur van eiseres als risicofactor. Afhankelijk van de onderliggende casus kan een dergelijk verweer leiden tot een matiging van de aansprakelijkheid. Zo werd in een zaak waarin sprake was van meervoudig, gelijktijdig seksueel misbruik – waarvan gedaagde niet op de hoogte was – overwogen dat er sprake was van een geringer causaal verband in verhouding tot andere oorzaken.⁴⁷

Bij het aanvoeren van 'overige' schadefactoren kan een tweedeling worden gemaakt in de aard van het verweer. Het kan zijn dat gedaagde slechts tracht de eventueel aan hem toe te rekenen schade te beperken. In zo'n geval kan een deskundigenrapport uitkomst brengen. In de bestudeerde zaken werd slechts in een gering aantal zaken (5) een deskundigenonderzoek gelast. Aan de hand van een aantal (standaard)vragen beantwoordt de deskundige de vraag of er een 'aan-nemelijk' verband bestaat tussen de schade en het handelen van gedaagde.⁴⁸ De vraag naar het causaal verband blijft daarbij uitdrukkelijk voorbehouden aan de rechter.⁴⁹

Een andere wijze van verweer voeren komt aan de orde wanneer gedaagde de onrechtmatigheid van het handelen als zodanig bestrijdt door een beroep te doen op onrechtmatig handelen van anderen. De rechtspraak maakt – terecht – korte metten met zulke verweren. In feite komen dergelijke verweren erop

44 Het verweer inzake artt. 6 lid 1 en 3 EVRM wordt wederom aangevoerd in de strafzaak, daar verwoord in de stelling dat de strafkamer gezien de voorafgaande civiele procedures niet meer onpartijdig kan oordelen over de strafzaak; Hof Arnhem 14 november 1990, *RN* 91, 141.

45 In de zaak Finkensieper gebeurde dat door te spelen op de persoon van eiser(essen). Onder verwijzing naar hun voor-geschiedenis werden zij afgeschilderd als incompetent getuigen, waarbij werd gesproken van 'projectie'. Het verweer werd wederom verworpen met de overweging dat het gedaagde vrij staat ontlastend materiaal in te brengen. Bovendien mocht het bewijs, gezien de moeilijke bewijspositie van ge-

daagde, slechts met behoedzaamheid worden gebruikt. Dit laatste hing samen met het feit dat gedaagde geen stukken kon inbrengen uit hoofde van de strafzaak, omdat de getuigen à décharge in de strafzaak nog moesten worden gehoord door de rechter-commissaris.

46 Rb. Dordrecht 30 oktober 1991.

47 Rb. Roermond 12 januari 1989, *RN* 89, 46; Rb. Alkmaar 1 oktober 1992, *RN* 93, 316.

48 Zie voor een dergelijke vragenlijst: Rb. Dordrecht 30 oktober 1991.

49 Rb. Alkmaar 10 februari 1992.

neer dat er ten aanzien van eiser(es) een 'verminderde' maatschappelijke betamelijkheid zou gelden, nu deze als het ware 'al beschadigd' is. Het is dan ook van principieel belang, het handelen van gedaagde te koppelen aan diens eigen functioneren en handelen. Niet ontkend kan worden dat eerdere schadefactoren onder omstandigheden een zekere 'matigende' rol kunnen spelen, maar dan slechts voor zover de aard en omvang van de schade daartoe aanleiding geven (bijvoorbeeld vanwege de excessieve omvang daarvan of de bijzondere aard). Het feit dat hetzelfde soort schade reeds eerder door een ander is toegebracht ontslaat gedaagde in beginsel niet van diens aansprakelijkheid.⁵⁰ Daarnaast kan nog een meer 'praktische' reden worden genoemd, namelijk het tegengaan van gevaar voor secundaire victimisatie. Bij het beantwoorden van de vraag of er sprake is van een onrechtmatige daad door gedaagde behoort het handelen van anderen in beginsel niet aan de orde te komen.

Dezelfde idee ligt ten grondslag aan het afwijzen van seksuele contacten binnen professionele hulpverleningsrelaties. Hiermee wordt immers de fundamentele ongelijkheid tussen partijen erkend.⁵¹ Enige ruimte voor de toelaatbaarheid van dergelijke seksuele contacten lijkt te liggen in het beëindigen van de hulpverleningsrelatie in een dergelijke situatie.⁵² Een (bijkomend) argument is hier dat de hulpverlener in feite de hulpvraag van de patiënt negeert, en deze daarmee de mogelijkheid ontnemt een begin te maken met de traumaverwerking.⁵³

Door het schenden van de functionele verantwoordelijkheid op de voorgrond te plaatsen wordt de aandacht gevestigd op het zelfstandige handelen van de gedaagde in diens kwaliteit als ouder, verzorger, hulpverlener of toezichthouder.⁵⁴ Er is daarbij geen sprake van 'standaard-tarieven', daarvoor zijn de omstandigheden van de onderliggende zaken te verschillend van aard. Aanwijzingen voor de toerekening lijken te liggen in de aanwezigheid van voorkennis, en het feit of er sprake is van een professionele setting. Daar waar voorkennis bestaat bij gedaagde, wordt het beroep op overige schadefactoren omgebogen en toegerekend. Het feit dat bekend was met de verhoogde kwetsbaarheid van eiseres, verplicht hem tot een zorgvuldiger opstelling ten opzichte van eiseres. In de schending daarvan is het onrechtmatige karakter van het handelen gelegen; in analogie met het strafrecht zou men kunnen spreken van een 'strafverzwarringsgrond'.

In de rechtspraak wordt deze functionele aansprakelijkheid ruim opgevat en vertaald in een strenge zorg-

plicht. Dit kan ertoe leiden dat naast de aansprakelijkheid van de individuele hulpverlener een zelfstandige aansprakelijkheid wordt vastgesteld van de organisatie waarbij deze in dienst is.⁵⁵ Het gaat dan niet om een aansprakelijkheid als werkgever ex 6:170 BW, maar om een zelfstandige aansprakelijkheid op grond van 6:162 BW. De onrechtmatige daad wordt begaan door de organisatie als zodanig. Er is sprake van een institutionele aansprakelijkheid, hetgeen een verruiming betekent van de mogelijkheden tot schadevergoeding. Met name de financiële draagkracht van de instelling is een factor van betekenis met het oog op daadwerkelijk verhaal. Gezien de aard van de onderliggende belangen lijkt het aanleggen van een strenge toets aan hulpverleningsorganisaties terecht.

Hierboven is de vraag naar de geestesvermogens van de gedaagde al aan de orde geweest. Het feit dat in de strafzaak is vast komen te staan dat gedaagde verminderd toerekeningsvatbaar is hoeft niet van invloed te zijn op de vaststelling dat er een onrechtmatige daad is gepleegd.⁵⁶ Sterker nog, dit feit kan worden opgevat als een indicatie voor schuld.⁵⁷ Zo overwoog de Rechtbank Alkmaar dat de strafrechtelijke begrippen opzet en schuld bij de bepaling van het smartegeld geen rol behoren te spelen.⁵⁸ Eventueel kan zo'n omstandigheid wel van invloed zijn op de hoogte van de toegekende schadevergoeding.⁵⁹

Overigens kan de aard van de feiten een matiging in de weg staan. Zo werd een beroep op matiging uit hoofde van de verminderde toerekeningsvatbaarheid van gedaagde afgewezen in een zaak waarin een zeer ernstige onrechtmatige daad ter beoordeling stond, nu de aard en ernst van de feiten daar geen ruimte toelieten. Het betrof hier seksueel misbruik met poging tot moord op een vijfjarig kind.⁶⁰ Ook de Rechtbank Haarlem was van mening dat de hoogte van de schadevergoeding diende te worden afgestemd op de ernst van het misbruik, het langdurig karakter daarvan en het (deels) onherstelbare karakter van het aangedane leed. Een matiging van de schadevergoeding op grond van de financiële omstandigheden van gedaagde werd om die redenen afgewezen.⁶¹

Berekening van de omvang van de schade

Nadat de aansprakelijkheid en het causale verband zijn vastgesteld wordt de hoogte van de schadevergoeding berekend. De omvang van de geleden en vermoedelijk te lijden schade wordt vastgesteld aan de hand van een uiteenlopende verzameling factoren. Er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen

50 Zie ook art. 99, boek 6 BW.

51 MTC Eindhoven 18 december 1989, *RN* 90, 93; Pres. Rb. Amsterdam 14 juni 1990, *RN* 90, 125; Rb. Utrecht 25 juli 1990, *RN* 91, 140; MTC Amsterdam 4 november 1991, *RN* 92, 263; Rb. Zwolle 15 juli 1992; Rb. Haarlem 4 mei 1993. Overigens disculpeert het feit dat de hulpverlener onbekend was met de problematiek van seksueel misbruik niet; Rb. Utrecht 25 juli 1990, *RN* 91, 140.

52 MTC Eindhoven 18 december 1989, *RN* 90, 93.

53 Pres. Rb. Arnhem 17 november 1989, *RN* 90, 78 en Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 90, 92. Zie ook: MTC Amsterdam 4 november 1991, *RN* 92, 263.

54 Zo'n functionele verantwoordelijkheid is ook terug te vinden in artikel 249 Sr. Zie de noot onder Rb. Zwolle 15 juli 1992, *RN* 93, 315.

55 Pres. Rb. Amsterdam 18 juli 1991, *RN* 91, 196.

56 Hof Amsterdam 22 december 1988, *NJ* 90, 85; Rb. Arnhem 4 januari 1990, *RN* 90, 109.

57 Rb. Utrecht 5 februari 1992, *RN* 92, 261.

58 Rb. Alkmaar 18 juni 1987, *datbank CWI*.

59 Rb. Arnhem 4 januari 1990, *RN* 90, 109.

60 Rb. Utrecht 5 februari 1992, *RN* 92, 261.

61 Rb. Haarlem 4 mei 1993, *RN* 1993, 349.

de materiële en de immateriële schadevergoeding. Een 'volledige' compensatie van geleden, en toekomstige schade is niet mogelijk; schadevergoeding kan niet meer zijn dan een bijdrage van materiële aard ter ondersteuning van de inspanningen van het slachtoffer tot het verwerken van het aangedane leed. Evenmin is het mogelijk een sluitende objectieve norm te ontwikkelen aan de hand waarvan de hoogte van de vergoeding kan worden vastgesteld. De hoogte van de schadevergoeding wordt dan ook naar redelijkheid en billijkheid vastgesteld, met inachtneming van het karakter van de individuele zaak. Enig houvast bieden eerdere rechterlijke beslissingen terzake.⁶²

Als schadefactoren zijn te noemen: wijze van plegen; duur van het seksueel misbruik; leeftijd van het slachtoffer en aard van de geleden en toekomstig te lijden schade.⁶³ Deze schadefactoren spelen steeds een rol in relatie tot elkaar; er is geen sprake van een bepaalde rangschikking. Bovendien is de beoordeling van de genoemde factoren steeds afhankelijk van de onderliggende casus.⁶⁴

Zo hoeft het al dan niet plaats hebben gevonden van geslachtsgemeenschap – hetgeen in veel gevallen niet valt te bewijzen – geen rol te spelen. Het gaat in beginsel niet om de aard van de handelingen, maar om de vraag of de gevorderde schade daarvan een gevolg is.⁶⁵ Ook een beroep op tijdsverloop wordt meestal verworpen, onder omstandigheden kan het echter een (matigende) rol spelen.⁶⁶ Welke rol de leeftijd van het slachtoffer speelt wordt niet geheel duidelijk uit de uitspraken. Waarschijnlijk moet deze worden gerelateerd aan de wijze waarop het misbruik is gepleegd en de schade die het slachtoffer daarvan heeft ondervonden, c.q. zal ondervinden.⁶⁷ Zo relateert de Rechtbank Rotterdam de schade aan het feit dat eiseres van huwbare leeftijd was en overweegt vervolgens dat de schade aanzienlijk hoger zou zijn uitgevallen wanneer eiseres jonger zou zijn geweest.⁶⁸ De uitspraken maken niet duidelijk of het is toegestaan een parallel te trekken met de systematiek van de strafrechtelijke bepalingen, waarin de leeftijd van het slachtoffer bepalend is voor de maximum strafbedreiging in geval van gemeenschap (artt. 244 en 245 Sr.), dan wel voor de strafbaarheid als zodanig (art. 247 Sr.). Overigens kan ook de jeugdige leeftijd van de gedaagde een matigende rol spelen.⁶⁹

De stelling dat de omvang van de schadevergoeding hoort te worden gerelateerd aan de feiten als vastgesteld in de strafzaak werd door de President van de Rechtbank Haarlem verworpen.⁷⁰ Uit de stukken bleek dat gedaagde een groot aantal jaren seksueel misbruik had gemaakt van eiseres. Het Openbaar Ministerie nam, vanuit bewijsoverwegingen, slechts een deel van de periode op in de telastelegging. In de civiele procedure werd echter de gehele periode als uitgangspunt genomen, gezien het feit dat gedaagde impliciet had toegegeven over een langere periode misbruik te hebben gemaakt.

Ten aanzien van de materiële schadevergoeding bieden de uitspraken wat meer houvast. Vaste punten zijn de therapiekosten (waaronder ook een vakantie kan vallen), gedeelde inkomsten (ook wel 'verdiencapaciteit' genoemd) vanwege (verminderde) arbeids(on)geschiktheid en verhuiskosten, waaronder ook telefoon- en administratiekosten kunnen vallen.⁷¹ Veelal wordt de schade 'ex aequo et bono' vastgesteld, omdat er geen afdoende zekerheid is te verkrijgen omtrent de exacte omvang van de (toekomstige) schade.⁷² Verder worden als materiële kosten de opleidingskosten geaccepteerd, hetgeen de materiële schadevergoeding tot een behoorlijke omvang kan doen oplopen, ook als voorschot in kort geding.⁷³ Onder omstandigheden kunnen de therapiekosten en verminderde verdiencapaciteit echter ook als immateriële schade worden beschouwd. Het betreft een zaak waarin eiseres had nagelaten een nader onderscheid te maken tussen materiële en immateriële schade. De Rechtbank Amsterdam achtte dit niet onoverkomelijk, en overwoog dat de immateriële schade niet in direct verband hoefde te staan met het handelen van gedaagde, maar als gevolg daarvan kon worden gezien.⁷⁴ Ook de ontkenning van de onrechtmatige daad door gedaagde kan aan deze worden toegerekend als schadepost. Door de slachtofferervaring van eiser(es) te ontkennen vertraagt gedaagde het verwerkingsproces en verzwaart dit, met alle schade-lijke gevolgen van dien.⁷⁵

Als laatste relevante zaaksgegevens kan de draagkracht van de gedaagde worden genoemd. In de meeste gevallen wordt bij het berekenen van de schadevergoeding naar redelijkheid en billijkheid rekening gehouden met de financiële positie van partijen,

62 Rb. Breda 5 oktober 1982, *NJ* 83, 804; het betrof hier immateriële schadevergoeding terzake van blijvende invaliditeit tengevolge van een verkeersongeval.

63 Rb. Arnhem 11 mei 1989, *RN* 90, 101.

64 Rb. Roermond 12 januari 1989, *RN* 89, 46; Rb. Alkmaar 1 oktober 1992, *RN* 93, 326.

65 Rb. Amsterdam 3 mei 1989.

66 Rb. Roermond 12 januari 1989, *RN* 89, 46.

67 Rb. Arnhem 11 mei 1989, *RN* 90, 101; Rb. Utrecht 5 februari 1992, *RN* 92, 261.

68 Rb. Rotterdam mei 1991; zie ook Pres. Rb. Haarlem 15 juni 1990, *RN* 91, 139.

69 Rb. Amsterdam 9 april 1986, *RN* 89, 44; Rb. Roermond 12 januari 1989, *RN* 89, 46.

70 Pres. Rb. Haarlem 15 juni 1989, *RN* 91, 139.

71 Schadefonds geweldsmisdrijven 24 februari 1992, *RN* 92, 262.

72 Rb. Haarlem 4 mei 1993 (*RN* 1993, 38). Het betrof hier een overweging betreffende de inschatting van de (toekomstige) verminderde verdiencapaciteit.

73 Pres. Rb. Amsterdam 18 juli 1991, *RN* 91, 196; Pres. Rb. Amsterdam 9 juli 1992, *RN* 93, 315 en Rb. Zwolle 15 juli 1992. Ook: Pres. Rb. Alkmaar 5 november 1992.

74 Rb. Amsterdam 7 februari 1990 en Rb. Amsterdam 19 december 1990.

75 Dat zo'n ontkenning vergaande gevolgen kan hebben wordt duidelijk uit de volgende samenhangende uitspraken: Pres. Rb. Amsterdam, 9 juli 1992, *RN* 93, 315 en Rb. Zwolle 15 juli 1992. Zie voor de casus de noot onder het eerst genoemde arrest. Verder: Rb. Amsterdam 26 september 1990, *datbank CWI*; Pres. Rb. Arnhem 17 november 1989, *RN* 90, 78 en Hof Arnhem 6 maart 1990, *RN* 90, 92.

conform het matigingsrecht van art. 6:109 BW. Ook toekomstige werkvooruitzichten kunnen daarbij een rol spelen.⁷⁶ Zoals gezegd kunnen de aard en ernst van de feiten hieraan in de weg staan.⁷⁷

Omvang van de schadevergoeding

De uitspraken die vanaf het midden van de jaren tachtig tot mei 1993 zijn gepubliceerd geven geen ondubbelzinnig beeld over de hoogte van de gevorderde en de toegewezen schadevergoeding. De verscheidenheid van zaken maakt het niet goed mogelijk een duidelijke lijn te ontdekken in de jurisprudentie. Zowel in kort geding als in een bodemprocedure is sprake van uiteenlopende bedragen, waarbij de aard van de onderliggende feiten bepalend is voor de hoogte van de schadevergoeding. Van een duidelijke onder- of bovengrens is geen sprake. Wat wel opvalt is dat het aantal zaken waarin schadevergoeding wordt gevorderd voor seksueel misbruik in aantal toeneemt. De hoogte van de bedragen die als voorschot worden toegewezen in kort geding neemt eveneens toe.

Het feit dat in zaken van seksueel geweld door een bekende hogere bedragen worden toegewezen dan wanneer het een onbekende betreft, is logisch verklaarbaar vanuit de duur en aard van de bestreden

handelingen en impliceert geen verschil in waardering. Voor de hoogte van de toewijzing maakt het verder niet uit of er sprake is van seksueel misbruik binnen het gezin, of de familiesfeer, dan wel van seksueel misbruik door een hulpverlener. Seksueel misbruik omvat duidelijk meer dan 'incest' in de zin van bloedschande; het gaat om het schenden van een functionele verantwoordelijkheid. Het hoogste bedrag dat werd toegewezen terzake van immateriële schadevergoeding bedroeg 100.000 gulden, waarbij het echter feiten van exceptionele aard betrof.⁷⁸

Ter illustratie wordt hier nog een overzicht gegeven van de hoogte van de toegewezen schadevergoeding terzake van immateriële schadevergoeding. Vermeld worden: jaartal, hoogte toegewezen bedrag in gulden (T), seksueel geweld door onbekende (SO), dan wel seksueel misbruik (SM), hoogte van de vordering in gulden (V; X = onbekend), kort geding (KG) of bodemprocedure (B) en plaats (P). Een drietal zaken werden gewezen door de kantonrechter (KR); een tweetal zaken door de Commissie schadefonds geweldsmisdrijven (C).

De toewijzingen voor materiële schadevergoeding zijn in de loop der jaren wel veranderd. Met name een verzoekprocedure bij het Schadefonds geweldsmisdrijven kan aanzienlijke bedragen opleveren, maar

Jaartal	T	V	SO	SM	KG/BKG/B	P
Onbekend	10.000	35.000	SO		B	Roermond
1983	5000	10.000		SM	B	Rotterdam
1986	2500	5000		SM	B	Amsterdam
1987	10.000	35.000	SO		B	Alkmaar
1988	4 x 2500	X	SO		KG	Amsterdam
	2 x 5000	5000/10.000		SM	KG	Almelo
1989	10.000	X	SO		B	Amsterdam
	5 x 3000	X		SM	KG	Arnhem
	4000	35.000		SM	B	Roermond
	5000	X	SO		B	Amsterdam
	5000	10.000		SM	B	Arnhem
	5000	5000	SO		KG	Amsterdam
	15.000	50.000		SM	B	Amsterdam
1990	15.000	75.000		SM	B	Alkmaar
	2 x 1000	100.000		SM	B	Rotterdam
	3750	4000	SO		KR	Sittard
	5000	X		SM	KG	Haarlem
	3 x 5000	5000	SO		KG	Amsterdam
	6000	75.000		SM	B	Amsterdam
	7500	NVT		SM	C	
	15.000	X		SM	B	Amsterdam
	15.000	50.000		SM	B	Amsterdam
	15.000	100.000		SM	B	Arnhem
1991	30.000	X		SM	B	Maastricht
	2 x 3000	X	SO		KG	Amsterdam
	1 X 5000					
	4000	4000	SO		KR	Sittard
	10.000	10.000		SM	KG	Amsterdam

76 Rb. Roermond 12 januari 1989, *RN* 89, 46; Rb. Arnhem 4 januari 1990, *RN* 90, 109; Rb. Amsterdam 16 mei 1990, *RN* 90, 125; Hof Amsterdam 19 maart 1992.

77 Rb. Maastricht 14 juni 1990; Pres. Rb. Amsterdam 11 juli 1991, *RN* 92, 231.

78 Rb. Utrecht 5 februari 1992, *RN* 92, 261.

Jaartal	T	V	SO	SM	KG/BKG/B	P
1992	6000	NVT		SM	C	
	10.000	10.000		SM	KG	Amsterdam
	10.000	40.000		SM	KG	Amsterdam
	10.000	10.000		SM	KG	Alkmaar
	15.000	60.000		SM	B	Zwolle
	100.000	X	X	X	B	Utrecht
1993	2000	10.000		SM	KG	Haarlem
	10.000	30.000		SM	KG	Alkmaar
	10.000	30.000		SM	KG	Alkmaar
	20.000	35.000		SM	B	Haarlem

ook door de civiele rechter worden steeds hogere bedragen toegekend.⁷⁹

Als uitschieter is de zaak te noemen die in een tweetal kort gedingen en een bodemprocedure werd gevoerd tegen een voogdij-instelling. De grondslag voor het instellen van de vordering was gelegen in het onzorgvuldig handelen van een werknemer van deze stichting jegens eiseres.⁸⁰ In het eerste kort geding werd een vordering toegewezen van 25.900 gulden materiële schadevergoeding en 10.000 gulden immateriële schadevergoeding.⁸¹ Voordat er een uitspraak werd gedaan in de bodemprocedure volgde een tweede kort geding, waarin een voorschot van 37.000 gulden materiële schadevergoeding werd toegewezen.⁸² De materiële schadevergoeding bestond uit opleidingskosten, in combinatie met de kosten voor levensonderhoud.

In een andere bodemprocedure, die eiseres had aangespannen tegen de dader, de pleegvader – tevens ex-werknemer van voornoemde stichting – wees de Rechtbank Zwolle vervolgens 15.000 gulden immateriële schadevergoeding en 50.000 gulden materiële schadevergoeding toe, eveneens gegrond op de achtergestelde opleidingskosten van eiseres.⁸³ Aan het slachtoffer werd in totaal 137.900 gulden schadevergoeding toegewezen, waarvan 25.000 gulden immateriële en 112.900 gulden materiële schadevergoeding. Uit deze uitspraken wordt duidelijk dat met name arbeid en de toekomstige vooruitzichten daarop (opleidingskosten) van belang wordt geacht als schadepost. Ook de uitspraken waarin de verminderde arbeidsgeschiktheid van het slachtoffer aan de orde werd gesteld wijzen in die richting.

Overigens kan het aanspannen van een bodemprocedure ook zinvol zijn als 'breekijzer', gelet op de schikking terzake van 40.000 gulden, waartoe partijen tussentijds overeenstemming bereikten in een zaak die was aangespannen voor de Rechtbank Utrecht.⁸⁴

Afsluitende opmerkingen

Uit de behandelde jurisprudentie blijkt dat de civiele rechter het slachtoffer van seksueel geweld niet onge-

negen is. De aanwijzingen daarvoor zijn divers. In de eerste plaats de ruimhartigheid waarmee de vorderingen in kort geding ontvankelijk, en gegrond worden verklaard. De rechter geeft daarmee blijk oog te hebben voor het belang van erkenning van de slachtofferervaring.

Als tweede kan de hoogte van de immateriële schadevergoeding worden genoemd die in kort geding wordt toegewezen. De voorschotten zijn van gelijke hoogte als de bedragen toegekend in bodemprocedures. Dit is opmerkelijk, aangezien de kort geding rechter bij het vaststellen van de hoogte van de schadevergoeding in feite zélf als 'taxateur' optreedt. Een nadere vaststelling van de immateriële schade, bijvoorbeeld op grond van de deskundigenrapportage, vindt immers pas in de bodemprocedure plaats. Ook beschikt de kort geding rechter niet altijd over de zekerheid van 'hard' bewijs, in de vorm van een onherroepelijke strafrechtelijke veroordeling.

De derde aanwijzing ligt in de bewijslastverdeling die wordt toegepast in zaken van seksueel misbruik. In dergelijke situaties is sprake van een functionele verantwoordelijkheid; het bewijs dat gedaagde zich op behoorlijke wijze heeft gekweten van deze zorgplicht is voor diens 'rekening'. Door op deze wijze uit te gaan van de aard van de (vroegere) relatie tussen eiseres en gedaagde en het mogelijke misbruik dat hierin ligt besloten, benadrukt de rechter het machtsaspect.

Ondanks de winst die voor slachtoffer van seksueel geweld ligt besloten in bovenbeschreven jurisprudentie koester ik ambivalente gevoelens over deze ontwikkeling. Mijn kritiek is gericht op het onder druk komen staan van rechtswaARBorgen binnen het civiele recht; een ontwikkeling waarmee ook het slachtoffer van seksueel geweld op langere termijn niet is gebaat. Met name aan de inbreng van strafrechtelijk materiaal kleven bezwaren. Echter ook met het oog op toekomstige, andersoortige vorderingen kan de vraag naar de rechtswaARBorgen als begrenzing van civielrechtelijke mogelijkheden worden gesteld.⁸⁵ Duidelijk is wel dat er (in naam van het recht) zekere grenzen moeten worden gesteld.

79 Schadefonds geweldsmisdrijven 24 februari 1992, *RN* 92, 262, waarin 25.000 gulden werd toegewezen terzake van materiële schade.

80 Pres. Rb. Amsterdam 9 juli 1992, *RN* 93, 315, zie voor de casus de annotatie.

81 Pres. Rb. Amsterdam 18 juli 1991, *RN* 91, 196.

82 Pres. Rb. Amsterdam 9 juli 1992, *RN* 93, 315; de vordering tot toewijzing van een nieuw voorschot op de immateriële schadevergoeding wordt afgewezen.

83 Rb. Zwolle 15 juli 1992, *RN* 93, 315.

84 Rb. Utrecht 25 juli 1990, *RN* 91, 140.

85 Zie noot 3.